

BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ NUSIKALSTAMAS VEIKLAS, SUSIJUSIAS SU KOMERCINĖMIS PASLAPTIMIS: KRIMINALIZAVIMO PAGRĮSTUMAS

Sofia Khatsernova

Mykolo Romerio universiteto Mykolo Romerio teisės mokyklos

Baudžiamosios teisės ir proceso institutas

Elektroninis paštas: Sofia.khatsernova@gmail.com

Straipsnis pateiktas 2019 m. liepos 9 d., priimtas spausdinti gruodžio 11 d.

DOI: 10.13165/JUR-19-26-2-08

Santrauka. Straipsnis parengtas Mykolo Romerio teisės mokyklos Baudžiamosios teisės ir proceso instituto mokslinėje-praktinėje konferencijoje „Besikeičiančios visuomenės iššūkiai baudžiamajai justicijai“ skaityto pranešimo pagrindu.

Komercinės paslaptys yra vienas labiausiai paplitusių komercinę vertę turinčios *inter alia* intelektinės nuosavybės objektų teisinės apsaugos būdų. Komercinių paslapčių apsaugos pradžios momentas nėra susijęs su valstybės institucijų įsikišimu. Priešingai nei patentų, komercinių paslapčių teisinis režimas yra labiau suvokiamas verslui – siekiant apsaugoti komercines paslaptis *de facto* joms nekeliama jokie didesni reikalavimai nei tokios informacijos vertė.¹ Šios aplinkybės ir lėmė komercinių paslapčių didelį paplitimą.

Komercinės paslaptys yra reguliuojamos skirtingų teisės šakų normų: civilinės (*inter alia* darbo), administracinės ir baudžiamosios teisės normomis. Toks platus reguliavimas gali būti tinkamai taikomas tik aiškiai atribojant skirtingų atsakomybės rūšių

1 WIPO *Intellectual Property Handbook*, World intellectual property organization, žiūrėta 2019 m. balandžio 15 d., http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/intproperty/489/wipo_pub_489.pdf.

taikymo atvejus. Deja, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 210 ir 211 straipsniai yra abstraktūs, kartojantys kituose teisės aktuose vartojamus terminus, nenustčius kokybiškai reikšmingų atribojimo kriterijų. Netinkama juridinė technika komercinių paslapčių apsaugos srityje lėmė situaciją, kad baudžiamosios atsakomybės taikymas labiau priklauso nuo teisės taikytojų norų vienur ar kitur matyti nusikalstamą veiką ar jos nematyti. Taip pat toks reguliavimas tampa verslo subjektų alternatyviu teisinių ginčų sprendimo būdu baudžiamosios teisės priemonėmis ir jis yra perteklinis.

Reikšminiai žodžiai: konfidenciali informacija, komercinių paslapčių vagystė, komerciniai duomenys, komercinis šnipinėjimas, komercinių paslapčių atskleidimas, baudžiamosios atsakomybės atribojimas.

Įvadas

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 210 ir 211 straipsniuose numatytos nusikalstamos veikos – kriminalizuotas komercinis šnipinėjimas ir komercinės paslapties atskleidimas – susijusios su komercinių paslapčių apsauga. Pirmiausia reikėtų atkreipti dėmesį, kad šios BK normos taikomos itin retai², atitinkamai nėra susiformavusios kasacinės instancijos teismo praktikos. Manytina, kad esami pavieniai sprendimai bent jau šiandien neišsprendžia BK 210 ir 211 straipsnių taikymo ir aiškinimo problemų, nors bendrosios kompetencijos civilinėse bylose šios srities teismų praktika yra gausi ir veikiausiai susiformavusi.

Nepaisant to, kas sakyta, komercinės paslaptys atlieka itin svarbias funkcijas rinkos ekonomikoje. Dalyko pripažinimas komercine paslaptimi yra viena iš dažniausiai naudojamų intelektinės kūrybos ir novatoriškos praktinės patirties apsaugos formų, tačiau drauge šios paslaptys yra mažiausiai saugomos pagal Europos Sąjungos teisės sistemą nuo neteisėto įgijimo, naudojimo ar atskleidimo. Vis dėlto situacija turėtų pasikeisti, nes valstybės narės perkėlė (tai padarė 2018 m. birželio 1 d.) į nacionalinę teisę 2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2016/943 dėl neatskleistos praktinės patirties ir verslo informacijos (komercinių paslapčių) apsaugos nuo neteisėto jų gavimo, naudojimo ir atskleidimo³ (toliau – Direktyva). Direktyva potencialiai daro didelį poveikį valstybių narių šios srities teisiniui reglamentavimui, nes neatskleistos praktinės patirties ir verslo informacijos (komercinių paslapčių) teisinė apsauga valstybėse narėse skiriasi. Pažymėtina, kad Direktyva turi būti taikoma siejant ją su Pasaulio prekybos organizacijos (toliau – PPO) sutartimi

2 2016–2019 m. iš viso registruota 2 tyrimai pagal BK 210 straipsnį ir 5 tyrimai pagal BK 211 straipsnį. (Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje (Forma_1G). LR BK 199–224 str. Informatikos ir ryšių departamentas, 2016–2019).

3 2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/943 dėl neatskleistos praktinės patirties ir verslo informacijos (komercinių paslapčių) apsaugos nuo neteisėto jų gavimo, naudojimo ir atskleidimo, EUR-lex, žiūrėta 2019 m. balandžio 15 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0943>.

dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba⁴ (toliau – TRIPS), kuria *inter alia* užtikrinama komercinių paslapčių apsauga.

Be kita ko, nagrinėjamos temos aktualumą rodo ir Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės tarnybos (EUIPO) pozicija šiuo klausimu, kad „kai susiduriame su komercinėmis paslaptimis, pagrindinis valstybių narių (VN) teisės aktų leidėjų tikslas apsaugoti verslo paslaptis, bet taip pat ir spręsti kitus interesus, pavyzdžiui, atvirumo ir informacijos laisvės klausimus. Šių dviejų interesų pusiausvyra užtikrina, viena vertus, įmonių poreikius gebėti apsaugoti ir užbaigti savo tyrimus bei vystyti nejučiant rizikos prarasti vertingas inovacijas, kita vertus, skaidrios visuomenės galimybes ir gebėjimą keistis informacija“⁵.

Šio tyrimo objektas yra baudžiamieji teisiniai santykiai komercinių paslapčių apsaugos srityje, kriminalizuoti BK 210 ir 211 straipsniuose.

Nagrinėjamos BK 210 ir 211 straipsnių kriminalizavimo pagrįstumo problemos, susijusios su šių normų atribojimu nuo kitų atsakomybės rūšių. Taip pat apžvelgiamas galimas Direktyvos poveikis BK 210, 211 straipsnių *per se* šnipinėjimo ir kitų komercinių nusikaltimų, susijusių su neatskleista praktine patirtimi ir verslo informacija (komercine paslaptimi), turiniui ir aiškinimui.

Šio straipsnio tikslas yra išanalizuoti: a) komercinių paslapčių apsaugos teisinį reguliavimą, akcentuojant jo daugiasluoksniškumą; b) Komercinių paslapčių teisinės apsaugos įstatymo (toliau – KPTAĮ), įgyvendinusio 2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2016/943 dėl neatskleistos praktinės patirties ir verslo informacijos (komercinių paslapčių) apsaugos nuo neteisėto jų gavimo, naudojimo ir atskleidimo, galimą įtaką BK 210, 211 straipsnių sudėties požymių turiniui; c) žalos atlyginimo sprendimo efektyvumo baudžiamosiomis teisinėmis priemonėmis klausimą; d) BK 210 ir 211 straipsnių santykį su kitomis šio kodekso normomis.

Tyrimui pasitelkiamas teleologinis metodas siekiant ištirti tarptautinių, regioninių bei nacionalinių teisės aktų rengėjų tikslus ir ketintą sureguliuoti visuomeninį santykį. Tiriant teisės aktus, mokslininkų išvalgas nagrinėjama tema naudojami sisteminis, lingvistinis, loginis, istorinius ir lyginamasis metodai.

BK 210 ir 211 straipsniai nacionalinėje teisėje taikomi retai, tą rodo ir itin negausi teismų praktika. Pažymėtina, kad net kasacinės instancijos teismo baudžiamųjų bylų praktikoje nevengiama analizuoti normų remiantis kasacinės instancijos teismo civilinių bylų skyriaus suformuotomis taisyklėmis, o tai dar labiau rodo baudžiamosios ir kitų atsakomybės rūšių atribojimo problemą ir kriminalizavimo dirbtinumą. Komercinių paslapčių apsaugos temą civilinės atsakomybės lygmeniu bene plačiau

4 Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba, EUR-lex, žiūrėta 2019 m. balandžio 15 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A21994A1223%2817%29>.

5 „The baseline of trade secrets litigation in the eu member states“, European Union Intellectual Property Office, žiūrėta 2019 m. balandžio 15 d., https://euiipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/2018_Baseline_of_Trade_Secrets_Litigations_in_EU_Member_States/2018_Baseline_of_Trade_Secrets_Litigations_in_EU_Member_States_EN.pdf.

siai nagrinėjo A. Matkevičius⁶, R. Birštonas⁷, T. Bagdanskis⁸. Baudžiamajoje teisėje analizuojamos normos apžvelgtos BK komentare⁹ ir autorių kolektyvo vadovyjeje „Lietuvos baudžiamoji teisė: Specialioji dalis (II knyga)“¹⁰.

Užsienio, daugiausia Jungtinių Amerikos Valstijų, mokslinėje literatūroje komercinių paslapčių apsauga yra plačiai aptariama ir civilinės, ir baudžiamosios teisės kontekste. Šią temą aktyviai tyrinėja mokslininkai (ir praktikai) N. Searle¹¹, A. Cohen¹², V. Cundiff¹³, J. Pooley¹⁴, M. Schultz, M. Ridgway¹⁵, T. R. Moore¹⁶.

Atsakomybės rūšių atribojimas yra gana kompliktuotas ir reikalauja didelio mokslininkų dėmesio. Atkreiptinas dėmesys, kad už neteisėtas veikas, susijusias su komercinėmis paslaptimis, taikomos keturios teisinės atsakomybės formos: civilinė, drausminė, administracinė ir baudžiamoji. Taip pat, priklausomai nuo atsakomybės rūšies, į tyrimus dėl neteisėtų veiksmų, susijusių su komercinėmis paslaptimis, įtraukiamos skirtingos valstybės institucijos.

-
- 6 Algirdas Matkevičius, „Bendrovės komercinės paslapties objektas, jurisprudencija“, *Jurisprudencija* 10 (100) (2007): 84–91; Algirdas Matkevičius, „Civilinė atsakomybė bendrovės komercinių paslapčių apsaugos pažeidimų atvejais“, *Jurisprudencija* 5 (107) (2008): 50–60; Algirdas Matkevičius, „Bendrovės komercinių paslapčių apsauga“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2008).
  - 7 Ramūnas Birštonas ir kt., *Intelektinės nuosavybės teisė* (Vilnius: Registrų centras, 2010), 9 skyrius.
  - 8 Tomas Bagdanskis, „Kaip atleisti prasikaltusį. Atleidimo pagrindas – komercinės paslapties atskleidimas“, *Juristas* 9 (2006); Tomas Bagdanskis, „Komercinės paslapties atskleidimas – darbuotojo atleidimo pagrindas“, *Buhalterija*, 15 (2007).
  - 9 Armanas Abramavičius ir kt., *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: specialioji dalis (99–212 straipsniai)* (Vilnius: Registrų centras, 2009).
  - 10 Aurelijus Gutauskas ir kt., *Lietuvos baudžiamoji teisė: Specialioji dalis (II knyga)* (Vilnius: Registrų centras, 2017).
  - 11 Nicola Searle, „The Criminalization of the Theft of Trade Secrets: An Analysis of the Economic Espionage Act“, *IP Theory* 2, 2 (2012): 33–51, <http://www.repository.law.indiana.edu/ipt/vol2/iss2/2>.
  - 12 „Securing Trade Secrets in the Information Age: Upgrading the Economic Espionage Act After United States v. Aleynikov“, *Yale Journal on Regulation* 30, 5 (2013): 189–232, <http://digitalcommons.law.yale.edu/yjreg/vol30/iss1/5>.
  - 13 Victoria Cundiff, „Reasonable measures to protect trade secrets in digital environment“, *The Intellectual Property Law Review* 49, 3 (2009): 359–410, https://ipmall.law.unh.edu/sites/default/files/hosted_resources/IDEA/idea-vol49-no3-cundiff.pdf; Victoria Cundiff, „Maximum Security: How to Prevent Departing Employees From Putting Your Trade Secrets to Work for Your Competitors“, *Santa Clara High Technology Law Journal* 8, 2 (1992): 303–334, <http://digitalcommons.law.scu.edu/chtlj/vol8/iss2/2>.
  - 14 James Pooley, „The Myth of the Trade Secret Troll: Why We Need a Federal Civil Claim for Trade Secret Misappropriation“, *George Mason Law Review* 23 (2016): 1–29, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2692382.
  - 15 James Pooley ir kt., „Fordham 2016: Without disclosure mechanisms or criminal sanctions is the EU Trade Secrets Directive a poor cousin to US trade secrets law?“, *IPkitten*, žiūrėta 2016 m. balandžio 4 d., <http://ipkitten.blogspot.com/2016/04/fordham-2016-without-disclosure.html>.
  - 16 Taylor R. Moore, *Trade Secrets and Algorithms as Barriers to Social Justice* (Center for democracy and technology, 2017), <https://cdt.org/wp-content/uploads/2017/08/2017-07-31-Trade-Secret-Algorithms-as-Barriers-to-Social-Justice.pdf>.

Šiame straipsnyje nevertinamas BK 168, 167, 198 ar kituose straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų kriminalizavimo pagrįstumas. Tyrimo metu vertinamas tik esamas reguliavimas, t. y. BK 210, 211 straipsnių dispozicijos. Straipsnyje nesiekama išlyti, koks turėtų būti reguliavimas.

1. Komerinių paslapčių apsaugos teisinio reguliavimo ir jo naujovių apžvalga

Nusikalstamos veikos tiesiogiai susijusios su konfidencialios informacijos, tiksliau, komercinių paslapčių, numatytų BK 210 ir 211 straipsniuose, XXXI skyriuje apie ekonomiką ir verslo tvarką, apsauga. Komerčinė paslaptis yra intelektinės nuosavybės teisės objektas. Vis dėlto komercinėms paslaptims ir tradiciniams intelektinės nuosavybės objektams taikomas skirtingas teisinis apsaugos režimas: „<...> komercinių paslapčių apsauga grindžiama ne išimtinėmis teisėmis, o atsakomybės už neteisėtus veiksmus teisiniu režimu.“¹⁷ Todėl teisinės atsakomybės rūšių atribojimo klausimas tampa dar aktualesnis, nes pagrindinę reguliavimo dalį sudaro normos, numatančios ne komercinių paslapčių turėtojo teises, o atsakomybę ir draudžiamus veiksmus.

Manytina, kad viena iš analizuojamų BK straipsnių aiškinimo ir taikymo esminių problemų yra tai, kad nėra aiškiai atribota baudžiamoji, kraštutinė teisinė atsakomybės rūšis, nuo kitų rūšių – civilinės, drausminės ir administracinės, ir tai lemia BK 210 ir 211 straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų kriminalizavimo pagrįstumo klausimą. Todėl svarbu įvertinti, ar komercinių paslapčių apsauga baudžiamosiomis teisinėmis priemonėmis nėra perteklinė ir kokią įtaką BK 210 ir 211 straipsnių sudėties požymiams aiškinti daro KPTAI priėmimas. Šis įstatymas *įgyvendino* 2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2016/943 dėl neatskleistos praktinės patirties ir verslo informacijos (komercinių paslapčių) apsaugos nuo neteisėto jų gavimo, naudojimo ir atskleidimo.

Toliau trumpai apžvelgiama, kaip teisiškai reguliuojamos komercinės paslaptys. Autorės nuomone, toks jų reguliavimas daro poveikį baudžiamajai justicijai komercinių paslapčių teisinės apsaugos kontekste. Pirmiausia aptariama, kaip komercinės paslaptys reglamentuojamos tarptautiniu ir regioniniu, paskui – nacionaliniu mastu. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas ir Akcinių bendrovių įstatymas komercinių paslapčių apsaugos aspektu neanalizuojamas dėl straipsnio apimties ir nurodyto teisės akto reguliavimo specifiškumo.

Paryžiaus konvencijos dėl pramoninės nuosavybės saugojimo¹⁸ 10(bis) straipsnyje numatytas nesąžiningos konkurencijos draudimas, *expressis verbis* komercinių pa-

17 Birštonas ir kt., *supra note*, 7: 807.

18 1994 m. Paryžiaus konvencija dėl pramoninės nuosavybės saugojimo, TAR, žiūrėta 2019 m. balandžio 15 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.52424?fwid=-fxdp8bvp>.

slapčių apsauga nebuvo numatyta. Todėl, kol nebuvo priimta TRIPS¹⁹, kildavo ginčų, ar apsauga nuo nesąžiningos konkurencijos apima komercinių paslapčių apsaugą.²⁰ TRIPS 39 straipsnyje numatant komercinių paslapčių *expressis verbis* apsaugą nurodoma: „Užtikrinant efektyvią apsaugą nuo nesąžiningos konkurencijos, kaip numatyta Paryžiaus konvencijos (1967) 10bis, <...> valstybės narės saugo komercines paslaptis <...>.“

Baudžiamosios teisės kontekste svarbu pažymėti, kad TRIPS neįpareigoja sutarties šalių kriminalizuoti komercinių paslapčių apsaugos, skirtingai nei autorių ir prekių ženklų teisės pažeidimus (TRIPS 61 str.). Aplinkybė, kad PPO pasirinko tokį reguliavimą, kuriuo net nesiūloma kriminalizuoti komercinių paslapčių apsaugos, rodo šios organizacijos poziciją, jog komercinių paslapčių apsaugos pažeidimai nėra tokie pavojingi kaip autorių ir prekių ženklų teisės objektų teisinės apsaugos pažeidimai.

BK 210 ir 211 straipsnių dispozicijos²¹ yra blanketinės, o tai lemia kitų teisės šakų (civilinės, konkurencijos teisės) teisinio reguliavimo taikymo ir aiškinimo būtinybę. Specialiuosiuose BK atžvilgiu teisės aktuose ir jų išaiškinimuose atskleidžiama komercinės paslapties sąvoka, teisėti ir neteisėti komercinės paslapties įgijimo, perdavimo ir atskleidimo būdai, jų sąvokos.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 1.116 straipsnyje vardijami komercinės paslapties požymiai ir apibūdinama, kas ji nėra. KPTAĮ (2 str. 3 p.), apibrėžiant komercinę paslaptį, nurodomas minėtas CK straipsnis. Manytina, kad komercinės paslapties sąvoka, taikant BK 210 ir 211 straipsnius, nekelia didesnių taikymo ir aiškinimo problemų, todėl atskirai neanalizuojama.

19 1994 m. Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba, TAR, žiūrėta 2019 m. balandžio 15 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.129878>.

20 „Nors komercinės paslaptys šiame straipsnyje nėra minimos, kai kurie mokslininkai mano, kad komercinės paslaptys vis tiek patenka į bendrojo nesąžiningos konkurencijos draudimo apimtį. Šią interpretaciją palaiko aplinkybė, kad komercinių paslapčių pažeidimas buvo nurodytas kaip vienas iš įprastų nesąžiningos konkurencijos atvejų įtakingoje 1994 metų Pasaulio intelektinės nuosavybės organizacijos (toliau – PINO) publikacijoje, skirtoje nesąžiningai konkurencijai, o po dvejų metų neatskleistos informacijos apsauga buvo *expressis verbis* įtraukta kaip nesąžiningos konkurencijos veiksmas PINO Pavyzdinių apsaugos nuo nesąžiningos konkurencijos nuostatų 6 straipsnyje, nors šis „minkštosios teisės“ dokumentas ir neturi privalomos galios. Šiandien minėtas klausimas dėl komercinių paslapčių apsaugos Paryžiaus konvencijoje yra labiau akademinio pobūdžio, nes TRIPS sutarties 39 straipsnyje jau tiesiogiai buvo įtvirtinta pareiga saugoti neatskleistą informaciją“ (Ramūnas Birštonas, „Komercinių paslapčių direktyvos įgyvendinimas Lietuvos teisėje“, *Teisė* 110 (2019): 8–23).

21 210 straipsnis. *Komercinis šnipinėjimas*: „Tas, kas neteisėtai įgijo komercine paslaptimi laikomą informaciją arba šią informaciją perdavė kitam asmeniui, baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.“; 211 straipsnis. *Komercinės paslapties atskleidimas*: „Tas, kas atskleidė komercine paslaptimi laikomą informaciją, kuri jam buvo patikėta ar kurią jis sužinojo dėl savo tarnybos ar darbo, jeigu ši veika padarė didelės turtingos žalos nukentėjusiam asmeniui, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.“ [Čia ir toliau – pabrūkta ir paryškinta aut.]

KPTAI apibrėžia sąvoką „neteisėtas“, kuri yra BK 210 straipsnio sudėties požymis, rodantis (turintis rodyti) veikos pavojingumą. Taip pat KPTAI apibrėžia ir išimtis (KPTAI 3, 4 str.²²); šį reguliavimą papildo ir Konkurencijos įstatymas (toliau – KĮ; 15 str. 1 d. 3 p., 4 d.), numatantis bendrą draudimą nesąžiningai naudoti, gauti komercines paslaptis²³. BK 211 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos pavojingumą turintis rodyti sudėties požymis yra didelė turtinė žala – 150 MGL (7500 Eur) dydžio sumą viršijanti turtinė žala (BK 212 str. 1 d.).

Apibendrinant nurodytą teisinį komercinių paslaptčių apsaugos reguliavimą darytina išvada, kad jis yra daugiašakis ir daugiasluoksnis, net toje pačioje teisės šakoje komercinių paslaptčių apsauga reguliuojama keliais teisės aktais. *Inter alia* tai lemia, kad skirtingais atvejais tyrimus vykdo skirtingos institucijos – Konkurencijos taryba

22 3 straipsnis. *Teisėtas komercinių paslaptčių gavimas, naudojimas ir atskleidimas*: „1. Komercinės paslapties gavimas laikomas teisėtu, kai komercinė paslaptis gaunama kuriuo nors iš šių būdų: 1) nepriklausomai atradus ar sukūrus; 2) stebint, analizuojant, ardan ar testuojant produktą arba objektą, kuris yra viešai prieinamas arba kurį teisėtai valdo informaciją įgijęs asmuo, neturintis pareigos saugoti komercinę paslaptį; 3) naudojantis darbuotojų arba jų atstovų teise į informavimą ir konsultavimą Lietuvos Respublikos darbo kodekse nustatyta tvarka; 4) atlikus kitus veiksmus, kurie, atsižvelgiant į aplinkybes, neprieštarauja ūkinės veiklos sąžiningai praktikai. 2. Komercinės paslapties gavimas taip pat laikomas teisėtu tiek, kiek tai numatyta kituose Lietuvos Respublikos įstatymuose arba Europos Sąjungos teisės aktuose. 3. Komercinės paslapties naudojimas ar atskleidimas laikomas teisėtu tiek, kiek tai numatyta kituose Lietuvos Respublikos įstatymuose arba Europos Sąjungos teisės aktuose.“; 4 straipsnis. *Neteisėtas komercinių paslaptčių gavimas, naudojimas ir atskleidimas*: „1. Komercinės paslapties gavimas be komercinės paslapties turėtojo sutikimo laikomas neteisėtu, jeigu komercinė paslaptis gauta atlikus šiuos veiksmus: 1) neteisėtai gavus prieigą prie dokumentų, objektų, medžiagų ar elektroninių bylų, kuriuos teisėtai valdo komercinės paslapties turėtojas ir kuriuose yra komercinė paslaptis arba iš kurių galima išgauti komercinę paslaptį juos pasisavinus ar padarius jų kopiją; 2) atlikus kitus veiksmus, kurie, atsižvelgiant į aplinkybes, laikomi prieštaraujančiais ūkinės veiklos sąžiningai praktikai. 2. Komercinės paslapties naudojimas arba atskleidimas laikomi neteisėtais, jeigu ją be komercinės paslapties turėtojo sutikimo naudoja arba atskleidžia asmuo, kuris padarė kurį nors iš šių veiksmų: 1) neteisėtai gavo komercinę paslaptį; 2) pažeidė susitarimą dėl konfidencialios informacijos apsaugos arba kitą pareigą neatskleisti komercinės paslapties; 3) pažeidė pareigą riboti komercinės paslapties naudojimą. 3. Komercinės paslapties gavimas, naudojimas arba atskleidimas taip pat laikomi neteisėtais, kai asmuo, gaudamas, naudodamas arba atskleisdamas komercinę paslaptį, žinojo arba, atsižvelgiant į aplinkybes, turėjo žinoti, kad komercinė paslaptis buvo tiesiogiai arba netiesiogiai gauta iš kito asmens, kuris komercinę paslaptį naudojo arba atskleidė neteisėtai, kaip nurodyta šio straipsnio 2 dalyje. 4. Su komercinės paslapties pažeidimu susijusių prekių gamyba, siūlymas ar pateikimas rinkai arba su komercinės paslapties pažeidimu susijusių prekių importas, eksportas arba laikymas šiais tikslais laikomi neteisėtu komercinės paslapties naudojimu, kai tokią veiklą vykdanantis asmuo žinojo arba, atsižvelgiant į aplinkybes, turėjo žinoti, kad komercinė paslaptis buvo naudojama neteisėtai, kaip nurodyta šio straipsnio 2 dalyje.“

23 15 straipsnis. *Nesąžiningos konkurencijos veiksmų draudimas*: „1. Ūkio subjektams draudžiama atlikti bet kuriuos veiksmus, prieštaraujančius ūkinės veiklos sąžiningai praktikai ir geriems papročiams, kai tokie veiksmai gali pakenkti kito ūkio subjekto galimybėms konkuruoti, įskaitant: <...> 3) informacijos, kuri yra kito ūkio subjekto komercinė paslaptis, naudojimą, perdavimą, skelbimą be šio subjekto sutikimo, taip pat tokios informacijos gavimą iš asmens, neturinčių teisės šios informacijos perduoti, turint tikslą konkuruoti, siekiant naudoti sau arba padarant žalą šiam ūkio subjektui; <...> 4. Asmenys, kuriems komercinė paslaptis tapo žinoma dėl jų darbo ar kitokių sutartinių santykių su ūkio subjektu, gali naudoti šią informaciją praėjus ne mažiau kaip vieniems metams nuo darbo ar kitokių sutartinių santykių pasibaigimo, jeigu įstatymuose ar sutartyje nenumatyta kitaip.“

arba prokuratūra (teisės saugos institucijos pagal žinybą). Taip pat matyti, kad skirtingų teisės šakų teisės normose vartojamos tos pačios sąvokos (tie patys žodžiai), nors teisės aktuose, numatančiuose skirtingo laipsnio atsakomybę, pasitelkiama juridinė technika turi būti tokia, kad būtų aiškūs ir konkretūs skirtingų atsakomybės rūšių atribojimo kriterijai.

Taip pat pažymėtina, kad Komercinių paslapčių teisinės apsaugos įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 275 ir 292 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 101 straipsniu įstatymo projekto ir Lietuvos civilinio kodekso 1.111, 1.116 ir 1.125 straipsnių bei priedo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamajame rašte (toliau – Aiškinamasis raštas)²⁴ nėra minima, kad komercinės paslaptys yra baudžiamosios teisės reguliavimo sritis. Todėl, autorės nuomone, BK su kitais teisės aktais, vienaip ar kitaip reglamentuojančiais komercinių paslapčių teisinę apsaugą, *inter alia* KPTAĮ, derintas nebuvo įgyvendinant Direktyvą.

KPTAĮ projektas parengtas siekiant perkelti Direktyvą į Lietuvos nacionalinę teisę. Šio įstatymo tikslas – užtikrinti komercinių paslapčių teisinę apsaugą nuo jų neteisėto gavimo, naudojimo ir atskleidimo. Direktyvos 9 straipsnyje reglamentuoti komercinių paslapčių konfidencialumo išsaugojimo ypatumai civilinėse bylose dėl komercinių paslapčių neteisėto gavimo, naudojimo ar atskleidimo, tad kartu parengtas ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 275 ir 292 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 10¹ straipsniu įstatymo projektas, kuriuo siekiama sustiprinti komercinių paslapčių teisinę apsaugą civiliniame procese. Parengtas ir CK 1.111, 1.116 ir 1.125 straipsnių bei priedo pakeitimo įstatymo projektas, kuriuo siekiama suderinti komercinės paslapties sąvokos apibrėžtį su Direktyvos nuostatomis ir nustatyti sutrumpintą ieškinio senaties terminą reikalavimams, atsirandančiams iš komercinių paslapčių apsaugos.

Iš pirmo žvilgsnio galima daryti išvadą, kad toks nederinimas buvo logiškas, nes Direktyva nereglamentuoja baudžiamųjų teisinių santykių, tai matyti ir iš jos teksto, ir iš mokslinės doktrinos²⁵, kurioje analizuota, kaip Direktyva įgyvendinama Lietuvoje. Kita vertus, tikslinga įvertinti BK 210 ir 211 straipsnių dispozicijų konstrukciją, kuri yra blanketinė ir atitinkamai nukreipia į specialiuosius teisės aktus. Iki įgyvendinant Direktyvą daugiausia *lex specialis* BK 210 ir 211 straipsnių atžvilgiu buvo CK, apibrėžiantis komercinės paslapties sąvoką. Įgyvendinus Direktyvą atsirado naujas *lex specialis* analizuojamų BK normų atžvilgiu. Manytina, kad KPTAĮ turės įtakos aiškinant BK 210 ir 211 straipsnius, kaip vertinti atliekamos veikos su komercinėmis paslaptimis „teisėtumą“ ir „neteisėtumą“, kuris detaliam aprašomas nurodyto įstatymo

24 Komercinių paslapčių teisinės apsaugos įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 275 ir 292 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 101 straipsniu įstatymo projekto ir Lietuvos civilinio kodekso 1.111, 1.116 ir 1.125 straipsnių bei priedo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, TAR, žiūrėta 2019 m. balandžio 15 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=-4cu9ud3b4&documentId=df8b6b41a42911e7a65c90dfe4655c64&category=TAk>.

25 Birštonas, *supra note*, 20: 8–23.

3 ir 4 straipsniuose. Baudžiamosios atsakomybės klausimo ignoravimas Direktyvoje pastebimas ir užsienio mokslininkų.²⁶

Taip pat reikėtų paminėti KPTAĮ 4 straipsnio 3 dalį, kuri numato, kad komercinės paslapties gavimas, naudojimas ar atskleidimas laikomi neteisėtais, jei asmuo žinojo ar turėjo žinoti, kad asmuo, iš kurio buvo gauta komercinė paslaptis, ją gavo ar atskleidė neteisėtai. Taigi normoje išskirtos dvi situacijos (psichinis santykis su veika): žinojimas ir turėjimas žinoti. Kalbant apie „žinojimą“, priklausomai nuo jo turinio, tai gali būti traktuojama kaip viena ar kita bendrininkavimo forma. Kokiu būdu reikėtų vertinti, kada tas žinojimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę, o kada ne, iš esamo teisinio reguliavimo nėra aišku. Kalbant apie situaciją, kai „asmuo turėjo žinoti“, manytina, kad ji neturėtų būti traktuojama baudžiamąjo įstatymo prasme apskritai. Iš esmės analogiškai psichinis santykis su pavojinga veika formuluojamas neteisėto praturtėjimo dispozicijoje (BK 189¹ str.: „<...> turėdamas ir galėdamas žinoti“), tačiau šios normos taikymas sudėtingas ir kelia problemų, todėl manytina, kad tai nėra geriausias juridinės technikos pavyzdys BK.

Baudžiamųjų bylų teismų praktikoje BK 210 ir 211 straipsnių taikymo atveju įsigaliojus KPTAĮ nerasta, todėl detalesnei konstruktyviai analizei nepakanka duomenų. Tačiau galima daryti prielaidą, kad vienodų sąvokų vartojimas BK blanketinėse dispozicijose ir teisės aktuose, numatančiuose skirtingų lygių atsakomybę, nenumatant atribojimo kriterijų nėra tinkama juridinė technika ir tarsi savaime užprogramuoja skirtingų teisinės atsakomybės rūšių atribojimo problemą, kuri nacionalinėje baudžiamąjoje justicijoje itin opi.

2. Baudžiamosios atsakomybė už komercinių paslapčių teisinės apsaugos pažeidimus atribojimo nuo kitų atsakomybės rūšių problema

Kaip minėta, už komercinių paslapčių, tokių kaip pramoninės nuosavybės teisės objektų pažeidimai, taikytina civilinė, drausminė, administracinė ir baudžiamoji atsakomybė. Baudžiamosios atsakomybės už BK 210 ir 211 straipsniuose numatytas veikas tema mokslinėje doktrinoje nėra populiari. Analizuojant komercinių paslapčių apsaugos reguliavimą nurodoma, kad atsakomybės rūšys skiriasi teoriškai, vis dėlto praktikoje toks atribojimas kompliktuotas, o įsigaliojus Direktyvai *per se* KPTAĮ tapo dar kompliktuotesnis.

Mokslinėje doktrinoje nurodoma, kad teisinės atsakomybės rūšys komercinių paslapčių apsaugos srityje „skiriasi viena nuo kitos atsakomybės taikymo pagrindais, poveikio priemonėmis, padariniais, atsakomybės subjektais, kitais atsakomybės taikymo aspektais“²⁷. Vis dėlto žvelgiant į šiandienį reguliavimą ir vartojamą juridinę

26 Pooley ir kt., *supra note*, 15.

27 Algirdas Matkevičius, „Civilinė atsakomybė bendrovės komercinių paslapčių apsaugos pažeidimų atvejais“, *Jurisprudencija* 5 (107) (2008): 51.

techniką nurodyta citata lieka tam tikru siekiu, koks reguliavimas turėtų būti, stengiantis tinkamai ir efektyviai atriboti baudžiamąją atsakomybę kaip kraštutinę teisinės atsakomybės priemonę.

Iš BK 210 ir 211 straipsnių dispozicijų matyti, kad požymiai, neva turintys rodyti veikos pavojingumą, abiejų BK straipsnių atvejais yra formalūs ir kokybine prasme nepadedą atriboti baudžiamosios atsakomybės taikymo atvejų nuo kitų:

a) BK 210 straipsnio atveju – neteisėtumas (neteisėtai įgijo <...> arba <...> perdavė). Neteisėtumo požymis mokslinėje doktrinoje aiškinamas kaip informacijos gavimas „pažeidžiant įstatymuose bei kituose teisės aktuose nustatytą tvarką“²⁸. Teisinei atsakomybei, kad ir civilinei, būtina nustatyti veikos neteisėtumą – *per se* prieštaravimą teisės aktų reikalavimams, teisinė atsakomybė apskritai nekyla už teisėtus veiksmus ar neveikimą, bent jau tokie atvejai nežinomi autorei.

b) BK 211 straipsnio atveju – didelė turtinė žala (150 MGL – 7500 Eur). Iš nacionalinių teismų civilinių bylų, susijusių su žala, padaryta atskleidžiant komercinę paslaptį, praktikos matyti, kad ieškiniai dažnai teikiami dėl gerokai didesnių sumų nei 150 MGL²⁹, o tai rodo civilinių teisinių priemonių efektyvumą.

Šią teisinę problemą puikiai iliustruoja situacija, nagrinėta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoje byloje Nr. 2K-23-942/2017³⁰ ir Lietuvos apeliacinio teismo civilinėje byloje Nr. 2A-172-553/2019³¹. Tikėtina, sulauksime dar ne vienos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties dėl tų pačių faktinių aplinkybių teisinio vertinimo. Ginčo esmė ta, kad asmuo, dirbdamas apie ketverius metus pagal neterminuotąją darbo sutartį įmonėje pirkimų vadovu, nustatė tvarką įmonėje, pagal kurią darbuotojai privalo saugoti įmonės ūkines-komercines paslaptis, ir įsipareigojo neatskleisti ūkine-komercine paslaptimi laikomos informacijos. Tačiau beveik metus bendraudamas su kitos įmonės darbuotojais elektronine ryšio priemone – bendrovei priklausančiu kompiuteriu – iš jo siuntė komercine paslaptimi laikomą informaciją į pašto dėžutę, o paskui perėjęs dirbti į šią įmonę pirkimų vadovu, perdavė pirmojo darb-

28 Armanas Abramavičius ir kt., *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009), 506.

29 23 227,63 Eur – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-527-916/2018, <http://www.infolex.lt.skaittykla.mruni.eu/tp/1676145>; 1 161 527,66 Eur – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-238-378/2018, <http://www.infolex.lt.skaittykla.mruni.eu/tp/1652994>; 113 377,72 Eur – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-531-248/2018, <http://www.infolex.lt.skaittykla.mruni.eu/tp/1676144>; 110 934,83 Eur – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-13-378/2018, <http://www.infolex.lt.skaittykla.mruni.eu/tp/1562127>.

30 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. balandžio 19 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-23-942/2017, LITEKO, žiūrėta 2019 m. balandžio 15 d., <http://liteko.teismai.lt/viesaspresnimupaiska/tekstas.aspx?id=a1008dd1-2a01-4e62-81a9-a58d4932c5b6>.

31 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-172-553/2019, LITEKO, žiūrėta 2019 m. balandžio 15 d., <https://eteismai.lt/byla/147560389452972/2A-172-553/2019>.

davio (įmonės) darbuotojams komercinę vertę turinčius duomenis: tiekėjų galimybes apie tiekiamų prekių kainas, gaminių brėžinius ir prekių savikainos skaičiavimo skaičiuoklę, t. y. tiekėjų siunčiamų komercinių pasiūlymų nuorašus ir juose esančią informaciją, kuri sudaro komercinę paslaptį, ir taip padarė įmonei didelę 4 157 483 Lt (1 204 090 Eur) turtinę žalą.

Įvykis buvo teisiškai kvalifikuotas taip: a) pradėtas baudžiamasis persekiojimas pagal BK 198 straipsnio 1, 3 dalis, asmuo išteisintas; b) tada (arba paraleliai) pagal BK 211 straipsnį pradėtas baudžiamasis persekiojimas, kuris taip pat baigėsi išteisinimu; c) paraleliai su nurodytais baudžiamaisiais procesais vyko ir civilinis procesas nagrinėjant tą pačią situaciją, civilinė byla buvo sustabdyta Civilinio proceso kodekso 163 straipsnio 4 punkto pagrindu. Kaip matyti iš viešai prieinamos informacijos, Lietuvos apeliacinis teismas 2019 m. kovo 28 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 2A-172-553/2019 patvirtino pirmosios instancijos sprendimą ieškinį atmesti.

Taigi situacija, kai vienu metu skirtinguose teismuose inicijuojami keli procesai (taikoma ir civilinė, ir baudžiamoji atsakomybė), rodo, kad reguliavimas yra neiškus, atsakomybės atribojimo aspektu pernelyg abstraktus. Kai teisės normas taikantys subjektai neturi aiškių ir vienodų kriterijų, kuriais galėtų vadovautis traktuodami veiką kaip nusikalstamą, tokia situacija taip pat kelia sumaištį. Teisinis šios srities reguliavimas nesudaro konstituciškai privalomos darnios teisinio reguliavimo sistemos, tai padrikas teisinių taisyklių rinkinys, kuris gali būti taikomas priklausomai nuo politinių pažiūrų ar tam tikrų grupių interesų. Toks reguliavimas yra manipulavimo, t. y. teisinio piktnaudžiavimo, potencialus objektas. Teisinis piktnaudžiavimas pasireiškia tuo, kad galimai nukentėjęs subjektas vienu metu inicijuoja kelis procesus, naudoja valstybės lėšas, teisėsaugos institucijų darbo laiką ginčams, kurių prigimtis kyla iš civilinių teisinių santykių, spręsti, o civilinių teisinių priemonių konkrečiu atveju ir taip pakanka galbūt pažeistoms teisėms atkurti.

Atsakomybių atribojimo problemą rodo ir menko faktinio pagrindo pakankamumas, suteikiantis ikiteisminio tyrimo subjektams diskreciją pradėti tyrimą dėl komercinių paslapčių apsaugos pažeidimo. Valstybės institucijos, tuo labiau teisėsaugos, neturėtų kištis į verslo santykius ar verslo ginčus³², jei nėra pavojaus, kuris skatintų taikyti baudžiamąją atsakomybę konkrečiu atveju (BK 11 str. 1 d. prasme). Kaip minėta, BK vartojama juridinė technika neužtikrina verslo subjektų apsaugos nuo perteklinio teisėsaugos institucijų baudžiamojo persekiojimo. Nurodyta problema ir tai, jog ji neišspręsta laiku, sukūrė tokią situaciją, kad Konkurencijos tarybos „slenkstis“ pradėti tyrimą vadovaujantis KĮ yra aukštesnis nei teisėsaugos institucijų vadovaujantis BK ir BPK. KĮ 16 straipsnio 4 dalyje sakoma: „Konkurencijos taryba tiria nesąžiningos konkurencijos veiksmus tik tais atvejais, jeigu šie veiksmai pažeidžia daugelio ūkio subjektų ar vartotojų interesus. Konkurencijos taryba už šiuos

32 Terminui „verslo ginčas“ autorė suteikia šią reikšmę – tai ginčai, kurie susiję išimtinai su vieno ar kelių ūkio subjektų komercine veikla tarp ūkio subjektų ir / ar jų esamų, buvusių darbuotojų. Šių ginčų ištaka yra sutartiniai civiliniai teisiniai santykiai.

veiksmus taiko šio įstatymo 36 straipsnio 2 dalyje nustatytas sankcijas.“ Taigi turime tokią reguliavimą, jog pavienių verslo subjektų ir jų personalo ginčai dėl komercinių paslaptių gali būti sprendžiami baudžiamosios teisės priemonėmis, o siekiant iniciuoti tyrimą Konkurencijos taryboje jau reikėtų įrodinėti daugelio ūkio subjektų ir / ar vartotojų, kitaip tariant, viešojo intereso pažeidimą.

Čia reikėtų atkreipti dėmesį, kad įstatymo leidėjas turi konstitucinę pareigą nusikalstamas veikas aprašyti tokiu būdu, kad kriminalizuotos (pripažintos nusikalstamomis) būtų tik pačios pavojingiausios veikos, neribojant asmenų veiksmų, juo labiau baudžiamosiomis teisinėmis priemonėmis. Esamas baudžiamasis teisinis reguliavimas suteikia terpę piktnaudžiauti baudžiamuoju įstatymu, BK tampa tam tikru verslo ginčų sprendimo įrankiu, kuriuo teisėsaugos institucijos neva teisėtai leidžia naudotis. Kasacinės instancijos teismo baudžiamųjų bylų kolegija vienoje iš baudžiamųjų bylų pastebėjo: „Baudžiamasis procesas turi vykti derinant veiksmingumą, funkcionalumą ir žmogaus teisių apsaugą. Sklandžiam baudžiamajam procesui būtinas protingas taikomų priemonių funkcionalumo ir proceso dalyvių teisių apimtys derinys. Pareigūnų persistengimo atveju baudžiamasis procesas galėtų sukelti daugiau neigiamų padarinių nei pati nusikalstama veika (ypač jei ji nepriskirtina sunkesnių nusikaltimų kategorijai), dėl kurios procesas ir buvo pradėtas. Toks procesas neabejotinai paneigtų žmogaus teisių ir laisvių esmę bei prasmę, išplaukiančią iš šiuolaikinės žmogaus teisių sampratos.“ Pažymėtina, kad mokslinėje doktrinoje pripažįstama, jog teisinis reguliavimas BK³³ nėra kokybiškas ir tinkamai atliekantis savo funkciją, o tai lemia, kad teisėsaugos ir teisminės institucijos turi „kažkaip“ taikyti teisės aktus, kad bent taikymo aspektu jie atliktų savo funkciją ir neribotų subjektų teisių labiau nei būtina. „Tenka pripažinti, kad nepavyko įgyvendinti vieno iš svarbiausių šio kodekso rengėjų lūkesčių, – sukurti daugiau ar mažiau stabilų baudžiamosios teisės normų sąvadą. Retai džiugina ir per dešimtmetį atsiradę pokyčiai, nes dažniausiai jie yra priešingi esminiems tikslams, kurie buvo keliami kuriant kodeksą – atsikratyti sovietinių laikų paveldėtos tendencijos nuolat griežtinti bausmes ir stichiškai kriminalizuoti vis naujas veikas, sukurti pamatus racionaliai ir į alternatyvias bausmes orientuotai baudžiamajai politikai, išlaisvinti teisėsaugos institucijas nuo smulkių bylų.“³⁴

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje konstatuota, kad konstitucinis teisinės valstybės principas, be kita ko, suponuoja, kad teisės aktai turi būti tokie, jog teisinių santykių subjektai aiškiai suprastų, ko iš jų reikalauja teisė. Taigi teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti aiškus, suprantamas, teisės aktų formuluotės tikslios, turi būti užtikrinamas teisės sistemos nuoseklumas ir vidinė darna, teisinis

33 Jonas Prapiestis, Darius Prapiestis, „Oficialioji konstitucinė doktrina ir baudžiamoji teisėkūra“, *Teisės apžvalga / Law review* 2 (18) (2018): 130–147.

34 Oleg Fedosiuk ir kt., *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso galiojimo dešimtmetis: pamąstymai apie nepasiteisėjusius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą. Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014), 27.

tikrumas, teismų sprendimų numatomumas, lygiateisiškumo principo reikalavimas. Pažymėtina ir tai, kad konstitucinėje jurisprudencijoje ne kartą konstatuota, jog teisiniu reguliavimu turi būti sudarytos teisinės prielaidos teismui ištirti visas bylai reikšmingas aplinkybes ir priimti teisingą sprendimą. Ir, priešingai, teisinis reguliavimas negali būti toks, kad teismui nebūtų leidžiama, atsižvelgus į visas turinčias reikšmės bylos aplinkybes ir vadovaujantis teise, priimti teisingą sprendimą ir šitaip įvykdyti teisingumą. Antraip būtų pažeisti iš Konstitucijos 109 straipsnio kylantys teismo įgaliojimai vykdyti teisingumą, būtų nukrypta nuo konstitucinės teismo, kaip Lietuvos Respublikos vardu teisingumą vykdančios institucijos, sampratos, taip pat nuo konstitucinio teisinės valstybės principo (Konstitucinio Teismo 1998 m. kovo 25 d., 1998 m. liepos 9 d., 2000 m. rugsėjo 19 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. sausio 16 d., 2008 m. gegužės 28 d., 2012 m. rugsėjo 25 d., 2013 m. gruodžio 20 d. ir kt. nutarimai).³⁵ Daugiau nei akivaizdu, kad BK 210 ir 211 straipsnių sudėtys nėra darnios komercinių paslapčių apsaugos teisinės sistemos dalis, numatanti atsakomybę už pačias pavojingiausias veikas pažeidžiant komercinių paslapčių apsaugą. Prieš inicijuojant baudžiamąjį procesą neįvertinamos kasacinio teismo doktrinoje išskirtos sąlygos dėl civilinių teisinių santykių peraugimo į baudžiamuosius³⁶ (o tai, manytina, svarbu prieš inicijuojant bet kokią baudžiamąjį persekiojimą, kylantį iš verslo ginčų), tuo iškreipiant baudžiamosios atsakomybės paskirtį ir tikslus.

Daroma išvada, kad baudžiamasis teisinis reguliavimas, nenumatantis aiškių baudžiamosios atsakomybės atribojimo nuo kitų atsakomybės rūšių kriterijų, neatitinka konstitucinėje doktrinoje teisės aktams keliamų reikalavimų ir baudžiamosios atsakomybės paskirties *in corpore*. Analizuojamos temos kontekste kyla klausimas, ar toks komercinių paslapčių apsaugos pažeidimų reguliavimas, kai nėra kokybiškų ir realiai veikiančių baudžiamąją atsakomybę nuo kitų atribojančių kriterijų, nesukuria antikonstitucinės teisinio reguliavimo spragos – legislatyvinės omisijos.

35 Jonas Prapiestis, Darius Prapiestis, *supra note*, 33: 130–147.

36 Pavyzdžiui, iššvaistymo byloje: „Teismų praktikoje laikomasi nuomonės, kad sudarant sutartis dėl materialinių vertybių tarp asmenų paprastai atsiranda civiliniai teisiniai santykiai, kurie gali pereiti į baudžiamuosius teisinius santykius tik esant tam tikroms papildomoms sąlygoms (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-191/2012, 2K-210/2012). Šios sąlygos yra susijusios su sudarytų civilinių sutarčių vykdymo objektyviu pasunkinimu, kai viena šalių sąmoningai sudarė situaciją, kad nukentėjusysis negalėtų civilinėmis teisinėmis priemonėmis atkurti savo pažeistos teisės arba toks pažeistų teisių gynimo būdas būtų esmingai pasunkintas, neperspektyvus, pvz., be teisėsaugos pagalbos neįmanoma surasti ar identifikuoti prievolės vengiančio asmens arba asmenų, kuriems turtas buvo perleistas; kaltininkas tyčia tapo nemokus, aktyviais veiksmais vengė, trukdė atlyginti žalą arba kitaip teisės atkūrimą padarė neperspektyvų; sąmoningai nevykdė įsipareigojimų, atsiradusių patikėjus ar perdavus jo žinion turtą; nuslėpė nuo nukentėjusiojo esminę informaciją apie turimas dideles skolas ar nemokumą; dėl dokumentų klastojimo, operacijų su turtu nefiksavimo ar kitų veikų apsuninko turto disponavimo proceso nustatymą; sudarė akivaizdžiai su turto savininko interesais nesutampantių, ekonomiškai nepagrįstus sandorius ir pan. (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-285/2013, 2K-93/2013).“ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamosioje byloje Nr. 2K-152-303/2017, <http://www.infollex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1488987>.

3. Kiti argumentai, rodantys galimą perteklinį kriminalizavimą BK 210 ir 211 straipsnių aspektu

Savarankiškas komercinių paslaptių atskleidimo kriminalizavimas, nepriklausomai nuo komercine paslaptimi saugomos informacijos pobūdžio, manytina, yra perteklinis, nes kitos nusikalstamos veikos, esant didesniai pavojingumui, kriminalizuotos kituose BK straipsniuose. Taigi BK 210 ir 211 straipsniai nėra vieninteliai, saugantys konfidencialią informaciją ir komercines paslaptis. Kaip minėta, šio tyrimo ribotumas lemia, kad jame analizuojamas tik BK 210 ir 211 straipsnių kriminalizavimo pagrindumo klausimas.

Situacijos, kai nusikalstamas veikas, numatytas BK 210 ir / ar 211 straipsniuose, įvykdo valstybės tarnautojai ar jiems prilyginami asmenys (BK 230 straipsnis), kvalifikuotinos pagal atitinkamą BK nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams straipsnį.

Kaip matyti iš anksčiau analizuotos kasacinės instancijos teismo bylos pavyzdžio, paprastai komercinės paslaptys atskleidžiamos el. priemonėmis, nepriklausomai nuo to, ar objektas yra skaitmeninės, ar fizinės formos. Atitinkamai tokiems atvejams taikytini BK straipsniai, susiję su nusikalstamomis veikomis el. erdvėje (BK XXX skyriaus nusikaltimai elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui). Reikėtų atkreipti dėmesį, kad iš esmės visi juridinio asmens komercinę paslaptį sudarantys duomenys laikomi el. forma, ir tikėtina, kad ši tendencija tik intensyvės, o BK 198 straipsnio taikymo atvejų, susijusių su neviešų duomenų atkleidimu (ir komercinio, ir privataus pobūdžio), tik didės.

Taip pat baudžiamoji atsakomybė numatyta už veikas, susijusias su konfidencialios informacijos atskleidimu – turima mintyje BK 119 straipsnis („Šnipinėjimas“) ir 125 straipsnis („Valstybės paslapties atskleidimas“).

Pažymėtina, kad komercinius duomenis, pripažintus komercine paslaptimi, gali sudaryti ir privatūs duomenys, pavyzdžiui, medicinos įstaigų saugoma ir disponuojama informacija apie pacientus. Čia reikėtų atkreipti dėmesį, kad tokie atvejai patenka į 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB, taikymo sritį. Atitinkamai aktualūs tampa ir BK 167 („Neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas“) bei 168 („Neteisėtas informacijos apie asmens privatų gyvenimą atskleidimas ar panaudojimas“) straipsniai, taip pat šių BK straipsnių santykis su administracinės atsakomybės taikymu nurodyto reglamento kontekste. Šie aspektai dėl apimties straipsnyje išsamiau neanalizuojami.

Reikėtų atkreipti dėmesį ir į kai kuriuos baudžiamojo proceso klausimus, tiksliau, į civilinio ieškinio baudžiamojoje byloje ypatumus. Pirmiausia pažymėtina, kad baudžiamasis procesas yra įprastai nukentėjusiajam pigesnis nei civilinis, nes nemokamas žyminis mokestis, specialiųjų žinių subjektų paslaugos atlyginamos valstybės ir apskritai tyrimas kuruojamas, o nukentėjęs subjektas tarsi „nemokamai atstovau-

jamais“ ikiteisminio tyrimo subjektų. Vis dėlto būtina pasakyti, kad baudžiamosiose bylose, kylančiose iš verslo santykių, nukentėjusiems subjektams paprastai būdingas greito ir operatyvaus proceso, užtikrinančio greitą žalos atlyginimą, poreikis.

Be santykinai pigaus baudžiamąjo proceso žalą patyrusiems subjektams, yra ir kita baudžiamosios atsakomybės taikymo pusė, t. y. nenusipėjama bylos trukmė ir teisinė galimybė, kad civilinis ieškinys apskritai nebus nagrinėjamas ir civilinis ieškovas bus priverstas bylinėtis pakartotinai civiline tvarka (BPK 115 str.³⁷). Todėl kyla abejonių dėl baudžiamąjo proceso efektyvumo ir tikslingumo BK 210 ir 211 straipsnių aspektu *inter alia* ir todėl, kad civilinių bylų praktika komercinių paslapčių apsaugos aspektu yra gausi, efektyvi ir išplėtota, esama atvejų, kai procesai vykdomi paraleliai, baudžiamoji atsakomybė į civilinį procesą „įterpiama“ dirbtinai ir taip apsunkina bei pailgina procesą, nesant teisinio pagrindimo (tai atsispindi anksčiau analizuotame teislių praktikos pavyzdyje).

Išvados

1. BK 210 ir 211 straipsniuose kriminalizuoti neteisėti veiksmai, kylantys iš verslo ginčų, t. y. ginčai, kurie susiję su vieno ar kelių ūkio subjektų komercine veikla tarp ūkio subjektų ir / ar jų esamų, buvusių darbuotojų. Šių ginčų ištakos – išimtinai sutartiniai civiliniai teisiniai santykiai. Kaip tik jų prigimtis lemia papildomus įpareigojimus, kylančius iš konstitucinės doktrinos, prieš juos kriminalizuojant (taikant baudžiamąją atsakomybę) patikrinti, ar švelnesnės teisinės atsakomybės formos nėra pakankamos galbūt pažeistoms teisėms atkurti, ar civiliniai teisiniai santykiai peraugo į baudžiamuosius.
2. KPTAĮ įsigaliojimas, be BK 210 ir 211 straipsnių korekcijų, tikėtina, sudaro situaciją, kai baudžiamosios ir civilinės atsakomybės atribojimas tampa dar sudėtingesnis, o gal net neįmanomas. Čia atkreiptinas dėmesys, kad KPTAĮ priėmimo aiškinamajame rašte apžvelgiant esamą komercinių paslapčių apsaugos srities reguliavimą BK ir Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas neminimas.

---

37 115 straipsnis. *Civilinio ieškinio išsprendimas*: 1. Priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį, teismas, remdamasis įrodymais dėl civilinio ieškinio pagrįstumo ir dydžio, visiškai ar iš dalies patenkina pareikštą civilinį ieškinį arba jį atmeta. Tenkindamas civilinį ieškinį, teismas gali nesilaikyti ieškinio ribų, jeigu ieškinio dydis neturi įtakos nusikalstamos veikos kvalifikavimui ir bausmės dydžiui. 2. Išimtiniais atvejais, kai negalima civilinio ieškinio tiksliai apskaičiuoti neatidėjus baudžiamosios bylos nagrinėjimo ar negavus papildomos medžiagos, teismas, priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį, gali pripažinti civiliniam ieškoviui teisę į ieškinio patenkinimą, o klausimą dėl ieškinio dydžio perduoti nagrinėti civilinio proceso tvarka. 3. Priimdamas išteisinamąjį nuosprendį, teismas: 1) atmeta civilinį ieškinį, jeigu neįrodyta, kad kaltinamasis dalyvavo darant nusikalstamą veiką; 2) palieka civilinį ieškinį nenagrinėtą, jeigu kaltinamasis išteisinamas, nes nėra nusikaltimo ar baudžiamąjo nusižengimo požymių turinčios veikos. Šiuo atveju civilinis ieškovas turi teisę pareikšti ieškinį civilinio proceso tvarka.

3. Apibendrinant reikėtų pasakyti, kad verslo subjektai bando verslo ginčus spręsti baudžiamosios teisės priemonėmis taupydami pinigus: nėra žyminio mokesčio, duomenų paieška atliekama teisėsaugos institucijos, atitinkamai nereikia mokėti už specialiųjų žinių panaudojimo tyrimus ir kt. Teisinis reguliavimas neturėtų skatinti šių tendencijų, iškraipančių baudžiamosios teisės kaip *ultima ratio* priemonės taikymą. Tik kokybiška ir kompleksinė įstatymų leidyba gali suvaldyti teisinio piktnaudžiavimo baudžiamosios teisės priemonėmis grėsmes.
4. Taip pat daroma išvada dėl perteklinio komercinių paslapčių pažeidimų kriminalizavimo, nes:
  - nėra akivaizdaus BK 210 ir 211 straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų pavojingumo (BK 11 straipsnio 1 dalies prasme);
  - esama alternatyvų baudžiamosios teisės priemonėms, kurios yra efektyvios, operatyvios ir dažnai naudojamos;
  - baudžiamosios teisės priemonės taikomos retai, procesas gali užtrukti, sprendimas dėl turtinių reikalavimų gali būti ir nepriimtas;
  - atvejai dėl komercinių paslapčių pažeidimų, padaromų valstybės tarnautojų ar / ir jiems prilyginamų asmenų, susijusių su korupcija, taip pat dėl pažeidimų, vykdomų el. erdvėje ir / ar susijusių su valstybinę reikšmę turinčios informacijos atskleidimu, kriminalizuoti kituose BK straipsniuose;
  - tyrimo metu nenustatyti tarptautiniai Lietuvos Respublikos įsipareigojimai kriminalizuoti komercinių paslapčių apsaugą.

CRIMINAL LIABILITY FOR CRIMINAL ACTIVITIES RELATED TO COMMERCIAL SECRETS: THE JUSTIFICATION FOR CRIMINALISATION

Sofia Khatsernova

Mykolas Romeris University, Lithuania

Abstract. *The article was prepared on the basis of a paper presented at the scientific conference The Challenges of Changing Society in Criminal Justice, organised by the Mykolas Romeris Law School, Institute of Criminal Law and Process.*

Commercial secrets are one of the most common ways of protecting, inter alia, both intellectual property objects and commercially valuable information. The moment of commencement of the protection of trade secrets does not relate to the intervention of the authorities or registration. In contrast to patents, the legal regime for trade secrets is more business-aware, de facto requiring no greater requirement than the value of such information to protect trade secrets. Inter alia, these circumstances have led to the widespread use of trade secrets.

Trade secrets are governed by the rules of various branches of law: civil (inter alia, labor), administrative and criminal law. Such wide regulation can only be properly applied with a clear distinction between the different types of liability. Unfortunately, Articles 210 and 211 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania are abstract and repeating terms used in other legal acts without qualitatively significant criteria for delimitation. The inadequate legal technique in the area of trade secret protection has resulted in the situation what the application of criminal liability is more dependent on the will of law enforcement officers to qualification like crime or not. Wherefore, it means of criminal law are accordingly superfluous.

Keywords: *confidential information, theft of trade secrets, trade data, commercial spying, disclosure of trade secrets, delimitation of criminal liability.*

Sofia Khatsernova, Mykolas Romeris universiteto Mykolas Romeris teisės mokyklos Baudžiamosios teisės ir proceso instituto doktorantė. Mokslinių tyrimų kryptys: baudžiamoji atsakomybė pramoninės nuosavybės teisės ir įmonių teisės srityje.

Sofia Khatsernova, PhD student at Mykolas Romeris University, Mykolas Romeris Law School, Institute of Criminal Law and Procedure. Research interests: a criminal liability in the field of both industrial property law and company law.